

לְמַה אֱ-לֹהִים זִנְחָתָ לְנֶצַח / תהילים פרק ע"ד

שאול יונתן וינגורט

שני מזמורים לפנינו: מזמור שנאמר לאחר חורבן המקדש, הבנוי על גבי מזמור שנאמר לאחר חורבן משכן שילה. אסף מבקש מה' שאת הישועות אותן הוא פועל בקרב הארץ, הוא יפעל גם כנגד האויב המחרף אותו וקם עליו.

הנותרת "משכיל לאסף" מצביעה על כך שבפרק

זה יש שני מזמורים. מזמור אחד של אסף, ומזמור נוסף משכיל על גביו. אסף עצמו היה בזמן דוד המלך, וביחד עם הימן ואיתן ניצחו על המשוררים (דבה"א טו, יז). כמובן, שהוא לא עסק בשיריו בחורבן בית המקדש. ה"משכיל" הוא המזמור בחלקו הראשון של הפרק, ובו זעקה שבאה מתוך שריפת המקדש. נעיין בשני המזמורים הללו.

המזמור הראשון הוא על חורבן הבית, ומתואר כאן כעס של אֱ-לֹהִים, וזניחת העם: לְמַה אֱ-לֹהִים זִנְחָתָ לְנֶצַח, יַעֲשֶׂן אַפְּךָ בְּצִאן מְרַעֲיֶתְךָ. הבקשה של המשורר היא: זְכֹר עֲדַתְךָ קְנִיַת קָדְשׁ (=מזמן קדוש), גְּאֻלַּת שְׁבֻט נַחֲלֶתְךָ (=הוצאת את עם ישראל, ממצרים – והבאת אותם אל) הַר צִיּוֹן זֶה שְׁכֵנֶתְךָ בּוֹ. ומבקש המשורר: הַרְיֵמָה פְּעֻמֶיךָ (=רגליך) לְמִשְׁאוֹת נֶצַח (=חורבות עולם), כָּל הָרַע (=כל מה שהחריב) אוֹיֵב בְּקִדְשׁ. שְׁאֲגוּ צְרָרֶיךָ בְּקִרְבְּךָ מוֹעֵדְךָ (=מקדשך), שְׁמוֹ אוֹתָתְךָ (=הסמלים שלהם, עבודה זרה) אֲתוֹת. יוֹדַע (=נחשב) כְּמִבְּיֵא לְמַעְלָה, בְּסִבְךָ עֵץ קִרְדָּמוֹת (=חטיבת העצים). וְעֵתָה פְתוּחִיָה (=שעריה) יְחַד, בְּכִשְׁלִי וְכִילְפַת (=בגרזנים וקרדומות) יְהַלְמוֹן (כדי לשבור אותם). שְׁלַחוּ בְּאֵשׁ מִקִּדְשְׁךָ, לְאַרְץ חֲלָלוּ מִשְׁכַּן שְׁמֶךָ. אֲמַרוּ בְּלִבָּם נִנְּסָם (=לא אונאה) יְחַד, שְׁרָפוּ כָּל מוֹעֲדֵי אֱ-ל בְּאַרְץ. אוֹתֵינוּ (=הניסים שלנו) לֹא רְאִינוּ, אֵין עוֹד נְבִיא, וְלֹא אֲתָנוּ יָדַע עַד מָה (=דבר מה). והבקשה: עַד מָתַי אֱ-לֹהִים יִחַרְף צַר, יִנְאַץ אוֹיֵב שְׁמֶךָ לְנֶצַח. המזמור מסיים מעין הפתיחה: לְמַה תְּשִׁיב יָדְךָ, וַיִּמְנַּךְ מִקְרָב (חוקר) חִיקְךָ כָּלָה.

אם כן, המזמור הראשון הוא על חורבן בית המקדש, והבקשה של המשורר היא, שה' ירים את רגליו על חורבות המקדש. כמו כן,

(א) מְשִׁכִּיל לְאַסֵּף,

לְמַה אֱ-לֹהִים זִנְחָתָ לְנֶצַח, יַעֲשֶׂן אַפְּךָ
בְּצִאן מְרַעֲיֶתְךָ.

(ב) זְכֹר עֲדַתְךָ קְנִיַת קָדְשׁ, גְּאֻלַּת שְׁבֻט
נַחֲלֶתְךָ, הַר צִיּוֹן זֶה שְׁכֵנֶתְךָ בּוֹ.

(ג) הַרְיֵמָה פְּעֻמֶיךָ לְמִשְׁאוֹת נֶצַח, כָּל
הָרַע אוֹיֵב בְּקִדְשׁ.

(ד) שְׁאֲגוּ צְרָרֶיךָ בְּקִרְבְּךָ מוֹעֵדְךָ, שְׁמוֹ
אוֹתָתְךָ אֲתוֹת.

(ה) יוֹדַע כְּמִבְּיֵא לְמַעְלָה, בְּסִבְךָ עֵץ
קִרְדָּמוֹת.

(ו) וְעֵתָה פְתוּחִיָה יְחַד, בְּכִשְׁלִי
וְכִילְפַת יְהַלְמוֹן.

(ז) שְׁלַחוּ בְּאֵשׁ מִקִּדְשְׁךָ, לְאַרְץ חֲלָלוּ
מִשְׁכַּן שְׁמֶךָ.

(ח) אֲמַרוּ בְּלִבָּם נִנְּסָם יְחַד, שְׁרָפוּ כָּל
מוֹעֲדֵי אֱ-ל בְּאַרְץ.

(ט) אוֹתֵינוּ לֹא רְאִינוּ, אֵין עוֹד נְבִיא,
וְלֹא אֲתָנוּ יָדַע עַד מָה.

(י) עַד מָתַי אֱ-לֹהִים יִחַרְף צַר, יִנְאַץ

ישנו תיאור ארוך של החורבן ושל שריפת המקדש. מדוע המשכיל בחר את המזמור לְאָסֶף כבסיס למזמור זה? נעיין במזמור לאסף.

חלקו הראשון של מזמורו של אסף (יכ"ז. 50 מילים) הוא על ישועות ה' ופעולתו בקרב הארץ: וְאֱלֹהִים מִלְּפִי מִקְדָּם, פִּעַל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ. אַתָּה פּוֹרַרְתָּ בְּעֶזְרֵךְ יָם, שְׁבַרְתָּ רִאשֵׁי תַנְיִנִים עַל הַמַּיִם. אַתָּה רִצַּצְתָּ רִאשֵׁי לוֹיִתָּן, תַּתְּנֶנּוּ מֵאֲכָל לֶעָם לְצִיִּים (=לדגים). אַתָּה בִּקְעַתָּ מַעַן וְנַחַל, אַתָּה הוֹבִשְׁתָּ נְהָרוֹת אִיתָן. לָךְ יוֹם אֶף לָךְ לַיְלָה, אַתָּה הַכִּינֹתָ מְאוֹר וְשָׁמֶשׁ. אַתָּה הַצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אֶרֶץ, קִיץ וְחֶרֶף אַתָּה יִצְרַתָּם. כַּפְעוּלוֹת אֵלוּ אֵין אֲזִכּוֹר יִשִּׁיר שֶׁל כּוֹח ה' נגד בני אדם.

בחלק השני של המזמור (יח"ג. 53 מילים), מבקש המשורר: זָכַר זֹאת, וּמִפְרַט אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהוּא מִבְּקֵשׁ מֵה' לִזְכוֹר: אוֹיֵב חֶרֶף ה', וְעַם נָבָל נֶאֱצַו שְׁמֶךָ. מתוך הזיכרון הוא מבקש: אֵל תִּתֵּן לְחַיֵּית נֶפֶשׁ תּוֹרְךָ (=התור שלך), חַיֵּית (=נפש) עֲנִיִּיךָ אֵל תִּשְׁכַּח לְנִצָּח. הַבֵּט לְבְרִית, כִּי מְלֹאוּ מַחְשָׁפֵי (=המקומות הנסתרים) אֶרֶץ נְאוֹת (=מקום) חָמָס. אֵל יֵשֶׁב דָּךְ נִכְלָם, עֲנִי וְאֲבִיוֹן יִהְלֹלוּ שְׁמֶךָ. ומסיים המשורר מעין הפתיחה: קוֹמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבָה, זָכַר חֶרְפְּתְךָ מִנִּי נָבָל כָּל הַיּוֹם. אֵל תִּשְׁכַּח קוֹל צְרִירֶךָ, שְׁאוֹן קָמִיד (=קול הקמים עליך) עֲלֶה תְּמִיד.

באיזה הקשר שורר מזמור זה?

לראשונה אנו פוגשים את אסף המשורר כאשר העלו את ארון ברית ה' לירושלים (דה"א ו, טז-כד): וְאֵלֶּה אֲשֶׁר הֶעֱמִיד דָּוִד עַל יְדֵי שִׁיר בֵּית ה' מִמְּנוּחַ הָאָרוֹן. וַיְהִי מִשְׁרֵתִים לִפְנֵי מִשְׁכַּן אֶהֱל מוֹעֵד בְּשִׁיר, עַד בְּנוֹת שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַם, וַיַּעֲמֵדוּ כַּמִּשְׁפָּט עַל עַבְדֹתָם ... וְאֲחִיו אֶסֶף הֶעֱמִיד עַל יְמִינוֹ. ועוד מסופר (דה"א טו, טז-יז): וַיִּשְׂאוּ בְנֵי הַלְוִיִּם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה, כְּדָבַר ה' בְּכַתְּפָם בַּמֹּטוֹת עֲלֵיהֶם. וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת אֲחֵיהֶם הַמְשֻׁרְרִים בְּכָלֵי שִׁיר נְבָלִים וְכַנְרֹת וּמְצַלְתִּים מְשֻׁמְעִים לְהָרִים בְּקוֹל לְשִׁמְחָה. וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם אֶת הַיָּמִן בֶּן יוֹאֵל וּמִן אֲחִיו אֶסֶף בֶּן בְּרַכְיָהוּ.

נראה, כי לא לחינם במזמור שלנו מזכיר אסף: הַבֵּט לְבְרִית, שכן ארון הברית נשבה על ידי הפלשתים, כפי שמסופר (שמו"א ד"ה): נִקְחָה אֱלִינוּ מִשְׁלָה אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וַיָּבֵא בְּקֶרְבָּנוּ וַיִּשְׁעֵנוּ מִכַּף אֲבִיבָנוּ. וַיִּשְׁלַח הָעָם שְׁלָה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים, וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי עֲלֵי עִם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חֲפְנֵי וּפִינְחָס. וַיְהִי כְּבֹא אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל הַמַּחְנֶה, וַיִּרְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתָּהֵם הָאָרֶץ. ומשורר אסף מתוך רצון להחזיר את הארון לירושלים.

שירו של אסף אמנם לא נאמר על חורבן המקדש, אך הוא נאמר בעקבות חורבן אחר – חורבן משכן שילה שאירע בעקבות לקיחת ארון ה' (שמו"א ד, יז-יח): וַיַּעַן הַמֶּבְשֵׁר וַיֹּאמֶר: נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מִגַּפָּה גְדוֹלָה הִיִּתָּה בְּעַם וְגַם שְׁנֵי בְנֵיךָ מֵתוּ חֲפְנֵי וּפִינְחָס וְאֲרוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקָחָה. וַיְהִי כִּהְזָכִירוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל הַכֶּסֶא אַחֲרָנִית בְּעַד יַד הַשַּׁעַר וַתִּשָּׁבֵר מִפְּרָקָתוֹ וַיִּמַּת

אוֹיֵב שְׁמֶךָ לְנִצָּח.

(יא) לְמָה תִּשָּׁיֵב יָדְךָ, וַיִּמְיֶנְךָ מִקְּרֵב (חוקר)

חִיקֶךָ בְּלֵה.

(יב) וְאֱלֹהִים מִלְּפִי מִקְּדָם, פִּעַל יְשׁוּעוֹת

בְּקֶרֶב הָאָרֶץ.

(יג) אַתָּה פּוֹרַרְתָּ בְּעֶזְרֵךְ יָם, שְׁבַרְתָּ רִאשֵׁי

תַּנְיִנִים עַל הַמַּיִם.

(יד) אַתָּה רִצַּצְתָּ רִאשֵׁי לוֹיִתָּן, תַּתְּנֶנּוּ מֵאֲכָל

לֶעָם לְצִיִּים.

(טו) אַתָּה בִּקְעַתָּ מַעַן וְנַחַל, אַתָּה הוֹבִשְׁתָּ

נְהָרוֹת אִיתָן.

(טז) לָךְ יוֹם אֶף לָךְ לַיְלָה, אַתָּה הַכִּינֹתָ מְאוֹר

וְשָׁמֶשׁ.

(יז) אַתָּה הַצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אֶרֶץ, קִיץ וְחֶרֶף

אַתָּה יִצְרַתָּם.

(יח) זָכַר זֹאת אוֹיֵב חֶרֶף ה', וְעַם נָבָל נֶאֱצַו

שְׁמֶךָ.

(יט) אֵל תִּתֵּן לְחַיֵּית נֶפֶשׁ תּוֹרְךָ, חַיֵּית עֲנִיִּיךָ אֵל

תִּשְׁכַּח לְנִצָּח.

(כ) הַבֵּט לְבְרִית, כִּי מְלֹאוּ מַחְשָׁפֵי אֶרֶץ נְאוֹת

חָמָס.

(כא) אֵל יֵשֶׁב דָּךְ נִכְלָם, עֲנִי וְאֲבִיוֹן יִהְלֹלוּ

שְׁמֶךָ.

(כב) קוֹמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבָה, זָכַר חֶרְפְּתְךָ

מִנִּי נָבָל כָּל הַיּוֹם.

(כג) אֵל תִּשְׁכַּח קוֹל צְרִירֶךָ, שְׁאוֹן קָמִיד עֲלֶה

תְּמִיד.

כִּי זָקֵן הָאִישׁ וְכָבֵד, וְהוּא שָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. לֵאחֹר מוֹת עָלֵי הַכֹּהֵן
הַגְּדוֹל וּבְנָיו, וְלֵאחֹר לְקִיחַת אַרְוֹן הָאֱלֹהִים, לֹא הִמְשִׁיכָה עוֹד הָעֲבוּדָה בְּמִשְׁכַּן
שִׁילָה, וְהָעֲבוּדָה עֲבָרָה לְנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים.

הָאוִיב שֶׁחִירַף אֶת ה', וְהַחִיָּה שֶׁרוּצָה לֵאכּוֹל אֶת הַתּוֹר, זֶהוּ הַפְּלִשְׁתִּי שֶׁמְחַרֵּף אֶת
ה'. פְּלִשְׁתִּים נִלְחָמוּ כִּמוֹ חַיָּה, וְכֹאשֶׁר הֵם נִלְחָמִים נֹאמֵר עָלֵיהֶם (שְׁמו"ב כג, יא"ג):
וַיֹּאסְפוּ פְּלִשְׁתִּים לְחַזֵּק... וְחִזְקוּ פְּלִשְׁתִּים חֲזָקָה בְּעֵמֶק רְפָאִים. בְּקִשְׁתׁ אֶסֶף בְּמִזְמוֹר
שֶׁלֵּנוּ הִיא שֶׁה' יִזְכּוֹר אֶת קוֹלָם וְחִרְפָּתָם. הָאֲרוֹן אֲמַנָּם כִּבְרַ עֲשֵׂרִים שָׁנָה לֹא בִּידֵי
הַפְּלִשְׁתִּים, אֲךָ הוּא עֲדִיין לֹא שָׁב לְמִקְוֵמוֹ, וְעַל כֵּן צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל.

לְהַאזִּינָה לְשִׁיעוּר עַל פֶּרֶק ע"ד:

peneyhamenora.com/tehilim/74,

או חֲפֹשׂוּ בְּאַפְלִיקַצִּיּוֹת הַפּוֹדֵקְאֶסְטִים

"שִׁיעוּרִים בְּסֵפֶר תְּהִלִּים".

לְתַגּוּבוֹת וְלְהַצְטֵרְפוֹת לְרִשִּׁימַת הַתְּפוּצָה:

weingort@gmail.com

